

Хто ж Ви, батьку-засновнику?

З колоритною постаттю князя Олександра Андрійовича Безбородька я познайомився ще у студентські роки, коли прочитав популярний тоді роман - хроніку радянського письменника українського походження Валентина Пікуля «Фаворит» у двох книгах. Постать князя Олександра Безбородька була зображена яскраво і колоритно... Але найбільше мене зацікавило питання: « Як він зміг отримати титул князя? Адже його за європейським етикетом можна отримати лише перебуваючи у «кровних зв'язках» з імператорською родиною. І передається він лише у спадок». Запитань виникало більше, чим відповідей...

Оскільки всезнаючий Інтернет тоді лише зароджувався довелося скористатися послугами вузівської бібліотеки. Дякуючи братам Безбородькам та їхній родині, вона у Ніжині багата і давня. Близько мільйона книг.

Енциклопедичний словник Ф. Брокгауза та І. Ефрона за 1890 рік сповістив мені, що граф, а згодом світліший князь Олександр Андрійович Безбородько (1747-1799) – народився у місті Глухові, столиці Лівобережної Гетьманщини вповдовж 1708-1764 років (резиденція українських гетьманів Івана Скоропадського, Павла Полуботка, Данила Апостола та Кирила Розумовського), а згодом адміністративний центр Малоросійської губернії з 1765 до 1773 років. У давнину ці землі входили до Чернігівського князівства (*нині – до Сумської області України – примітки автора*). Глухів – знаний історичний осередок східного Полісся. Дійшов висновку, що за географічними показниками князь Олександр Андрійович – наш земляк, та ще й володів згодом багатьма селами та хуторами на Ніжинщині.

Хоча вище згадана енциклопедія переконувала, що князь Олександр Андрійович – російський державний діяч українського козацько-старшинського походження. З кінця 1780 років він був щоденним доповідачем імператриці Катерини II з усіх найважливіших питань.

Саме Олександр Безбородько уклав з Османською імперією Яську мирну угоду; ініціював розподіл Речі Посполитої. За три роки до смерті пошанований імператором Павлом I найвищим у ті часи рангом – канцлера Російської імперії. У цьому ж 1796 отримав титул князя. Багато добрих справ зробив він і для рідної України. Поновив указом імператора роботу Генерального суду та інших козацьких установ, які були відмінені Катериною II

Відомий історик Михайло Сперанський сказав, що в росії XVIII століття було лише чотири генії – Меншиков, Потьомкін, Суворов і Олександр Безбородько.

Так я отримав відповідь на своє студентське запитання. Лише ці чотири названі особи за весь період російської історії отримали князівський титул не

будучи у генетичному зв'язку з монаршою родиною. Троє із них військові, видно окрім як запалювати ворожнечу і вести загарбницькі війни росія більше ні нащо не здатна. Побіжно про кожного з них. Олександр Меншиков (1677-1729) – генералісимус, фаворит Петра I, із селян Сибірської губернії. Титул князя отримав 1707 році. «Вдячна росія» відправила його на каторгу. Григорій Потьомкін (1731-1791) – генерал-фельдмаршал, фаворит Катерини II. Титул князя отримав у 1776 році. Це він загарбав південь України. Похований у Свято-Катеринівському соборі міста Херсона. Олександр Суворов (1730-1800) – військовий діяч, генералісимус. Із дворян. Титул князя отримав за рік до смерті у 1799 році. Це він заклав у підвалини «військової науки» росії перемагати кількістю, не рахуючи солдатські долі. Міцно засвоїли науку і маршал Жуков, і сучасні «горе-військовики». Та обличчя їх... Суддя їм Бог! Воювати діло важке, але не хитре, а от укласти мирні угоди... Тут потрібен українець. І таким генієм дипломатії (за визначенням Михайла Сперанського) став Олександр Безбородько.

Отож, почнемо від витоків. Олександр Андрійович Безбородько народився 14 (25) квітня 1747 року у Глухові в козацько-старшинській родині. Батько Андрій Безбородько – Генеральний писар Гетьманщини, людина вчена і не бідна. Мати Євдокія Забіла – жінка із старовинного полковничого козацького роду Забіл. Родина жила заможна і велику увагу приділяла вихованню дітей. Олександр, як і його брат Ілля, отримав ґрунтовну домашню освіту. Вільно володів, окрім рідної української, російською та старослов'янською мовами.

Щодо походження його роду існувала родинна легенда, мовляв, за часів Богдана Хмельницького шляхтичу Дем'яну Ксенжницькому, який воював на боці козаків, у бою шаблею відрубали підборіддя і з того часу його нащадки й почали зватися Безбородьками. Після ліквідації гетьманства Олександра взяв під свою опіку товариш батька, Петро Румянцев — президент Малоросійської колегії, а згодом імперський намісник України. У 1765 році Олександр Безбородько блискуче закінчує Києво-Могилянську академію і одразу обіймає посаду бунчукового товариша у канцелярії Румянцева. Навчаючись у академії Безбородько опанував латинською і грецькою мовами. Мав феноменальну пам'ять і великий потяг до знань. Його однокурсники згадували, що будили Безбородька вночі і просили процитувати Біблію. Жодного разу він не помилився напам'ять цитуючи Святе Письмо. Стрімкий був його кар'єрний шлях.

Російсько-турецька війна 1768-1774 років сприяла кар'єрному зростанню. У 1768-1773 рік Олександр Безбородько стає наказним полковником Ніжинського козацького полку, а 1774 року – наказним полковником

Київського козацького полку Війська Запорізького. Бере участь у трьох битвах, проявивши себе сміливим козацьким ватажком.

Румянцев рекомендує Безбородька імператриці Катерині II. В 1775 році 30-річний Олександр Безбородько переїжджає до Санкт-Петербурга, де стає секретарем імператриці по «чолобитним» справам. За два роки Безбородько досить добре вивчає французьку мову, а трохи згодом італійську та німецьку мови. Імператриця швидко помічає таланти нового секретаря. Вона все частіше вимагає, щоб справи їй доповідав виключно Безбородько. Справи Сенату, Синоду, Іноземної колегії, усіх намісництв проходять через його руки. З-під його пера виходить більшість законодавчих актів. Його діловий літературний стиль заслужено здобуває репутацію найкращого в імперії. Він підготував і уклав більше тридцяти міжнародних договорів та угод. Власноручно писав законодавчі акти 1780–1790-х років, які видавали від імені Катерини II. Постійно перед імператрицею опікувався долею брата Іллі Безбородька.

Я завершую свою оповідь... Так часто буває у журналістській роботі..., закінчилося місце відведене для статті. Але ми продовжимо нашу розповідь у наступному номері газети. Продовжимо оповідь про славні діла українців на теренах кривавої імперії. Поведемо мову і про заповіт Олександра Безбородька, і про створення Гімназії вищих наук... Скільки славних наших пращурів поклали своє життя, свою працю на алтар ворожої держави..., а ті звикли грабувати. Але для нас Олександр Безбородько залишив головний заповіт: «*Labore et zelo*», «*Працею і старанням*», який веде у вирій життя ось уже більш як два століття тисячі вихованців Ніжинської вищої школи.

Олександр Забарний – доцент, член НСП та НСЖ України.

Опубліковано у газеті «Альма матер» НДУ №6 (325), лютий, 2025 . – С.2-3.